

УДК: 349.6.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.28>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИБОЛОВСТВА В УМОВАХ ВИКЛЮЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОРСЬКОЇ ЗОНИ

Допілка В.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Одеського національного морського університету*

Загороднюк С.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету м. Одеси*

Допілка В.О., Загороднюк С.О. Міжнародно-правове забезпечення риболовства в умовах виключної економічної морської зони.

Використання Світового океану вимагає дослідження його різних зон, зокрема, економічних (риболовних), яке дозволить підвищити рівень економіки України, а також зміцнення захисту довкілля.

Екологія у загальному сенсі – це наука про взаємозв'язки рослинного та тваринного світу між собою та довкіллям, про загальні закономірності та взаємовідносини природи та суспільства. У цьому сенсі екологічний правопорядок є такі відносини, які встановлені нормативними актами та які дозволяють зберегти сприятливу для людини та інших живих істот природне середовище та безпеку життєдіяльності. Екологічна безпека - це такі умови, які обумовлюють сприятливе життя, збереження та розвиток природи та суспільства у їхньому взаємозв'язку економіки України, а також покращення захисту довкілля.

Законодавство України актуалізує проблему захисту довкілля, створення умов недоторканності правоохоронної діяльності, сукупності норм різних галузей права.

Цільове призначення мають морські економічні зони, у тому числі – риболовецькі.

Так, в Україні були прийняті закони: Про виключну економічну морську зону України, Положення про охорону суверенних прав України у її виключній економічній морській зоні. Ці нормативні акти містять визначальні норми щодо забезпечення безпеки мореплавства стосовно до виключної економічної морської зони України. У сфері протидії економічним правопорушенням внутрішньодержавне законодавство має виходити з досвіду інших держав при укладенні договорів у запобіганні правопорушень. Досягнення такої мети вимагає нормативного визначення об'єкта та предмета таких правовідносин. Посилання закону України на віднесення до правопорушень щодо незаконного зайняття рибним, звіриним, іншим водним добувним промислом не вказує на визначення цих понять. Воно може бути надане у Примітці до відповідної статті, таким чином, носити характер аутентичного тлумачення закону, а також шляхом судового тлумачення у постановках Пленуму Верховного Суду України.

Аналіз наукового дослідження проблеми свідчить про його недосконалість та вимагає продовження її розробки. В бланкетній диспозиції статей 249, 250 Кримінального кодексу український законодавець визначає відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів. Така загальна вказівка на конкретні правопорушення не сприяє чіткому застосуванню цих статей. Особливо це стосується формулювання щодо визначення звіриною та іншого водного добувного промислу.

Саме вказівка у кодексі на те, що кримінальне законодавство має своїм завданням правове забезпечення охорони довкілля (ст. 1 КК України), підкреслює його екологізацію та активний запобіжний характер. Це також відповідає сучасному значенню проблем ефективності охорони довкілля і сприяє забезпеченню єдності у підходах до криміналізації посягань у сфері екології.

Ключові слова: виключна морська економічна зона, охоронна функція, правопорушення проти довкілля, кримінальна відповідальність, риболовство, екологічна безпека, міжнародний договір.

Dopilka V.O., Zagorodniuk S.O. International legal support of fishing in the conditions of the exclusive economic maritime zone.

The use of the oceans requires the study of its various zones, in particular, economic (fishing) zones, which will allow to increase the level of Ukraine's economy and strengthen environmental protection.

Ecology in the general sense is the science of the interrelationships of flora and fauna with each other and the environment, the general laws and relationships between nature and society. In this sense, environmental law and order is the relationship established by regulations that allows for the preservation of a favorable environment for humans and other living beings and the safety of life. Environmental safety is the conditions that ensure a favorable life, preservation and development of nature and society in their interconnection with the Ukrainian economy, as well as improvement of environmental protection.

Ukrainian legislation is actualizing the problem of environmental protection, creating conditions for the inviolability of law enforcement, and a set of rules from various branches of law.

Maritime economic zones, including fishing zones, have a special purpose.

Thus, laws have been adopted in Ukraine: On the Exclusive Economic Maritime Zone of Ukraine, the Regulation on the Protection of Ukraine's Sovereign Rights in its Exclusive Economic Maritime Zone. These regulatory acts contain the defining rules for ensuring the safety of navigation in the exclusive economic maritime zone of Ukraine. In the field of combating economic offenses, domestic legislation should be based on the experience of other states when concluding agreements to prevent offenses. Achieving this goal requires a regulatory definition of the object and subject of such legal relations. The reference of the law of Ukraine to the classification of illegal fishing, hunting and other aquatic extraction as an offense does not indicate the definition of these concepts. It may be provided in a Note to the relevant article, thus having the character of an authentic interpretation of the law, as well as through judicial interpretation in the resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine.

The analysis of the scientific study of the problem shows that it is imperfect and requires further development. In the blanket disposition of Articles 249 and 250 of the Criminal Code, the Ukrainian legislator defines liability for illegal fishing, hunting or other aquatic extraction and blasting in violation of the rules for the protection of fish stocks. Such a general reference to specific offenses does not contribute to a clear application of these articles. This is especially true of the wording regarding the definition of animal and other aquatic fishing.

It is the indication in the Code that criminal law has as its task the legal support of environmental protection (Article 1 of the Criminal Code of Ukraine) that emphasizes its environmentalization and active preventive nature. This also corresponds to the current significance of the problems of environmental protection efficiency and contributes to ensuring unity in approaches to the criminalization of offenses in the sphere of animal and other aquatic fishing.

It is the indication in the Code that criminal law has as its task the legal support of environmental protection (Article 1 of the Criminal Code of Ukraine) that emphasizes its environmentalization and active preventive nature. This also corresponds to the current significance of the problems of environmental protection efficiency and contributes to ensuring unity in approaches to the criminalization of environmental offenses.

Key words: exclusive maritime economic zone, security function, environmental offenses, criminal liability, fishing, environmental safety, international agreement.

Постановка проблеми. В економічних риболовецьких зонах міжнародно-правові норми та внутрішньодержавні правові норми діють відносно і економічних правопорушень, які спричиняють шкоду економіці, екології та іншим інтересам суспільства. До таких правопорушень відносяться також порушення митної безпеки, зокрема контрабанда.

Контрабанда є незаконним переміщенням через митний кордон певних предметів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, а при зайнятті рибним промислом йому передує укладення угоди про таке переміщення, причому така угода, в цьому випадку, є пріоритетним фактором у міжнародних відносинах. Міжнародно-правові норми, які є визначальними для встановлення внутрішньодержавного законодавства, не мають йому протирічати (ст. 9 Конституції України). [3] Цивільно-правовий договір складається двома або більш державами з урахуванням особливостей довілля. У межах морських просторів та відповідного повітряного стовпа над ним, питання про застосування закону за правопорушення вирішується наступним чином: за правопорушення, які вчинені у територіальних водах, відповідальність настає за приналежністю цих держав, за виключенням випадків вказаних у Конвенції ООН по морському праву 1982 р. [4]; при вчиненні правопорушень

у межах континентального шельфу, відповідальність настає за законом прибережної держави лише за протидію використання цього простору (незаконна розробка дона, незаконне будівництво споруд та ін.). В частині інших правопорушень ця територія дорівнюється до відкритого моря.

Стан опрацювання. Дослідженням вказаної проблеми займалися такі вітчизняні юристи, як Є.Л. Стрельцов, А.М. Притула, С.Б. Гавриш, Є.В. Додін, І.І. Митрофанов, О.М. Шемякін, В.М. Прусс та ін.

Метою статті є дослідження взаємодії норм міжнародного права і норм внутрішньодержавного законодавства України для встановлення правовідносин між їх сторонами та охорони.

Вклад основного матеріалу. В основу дії правових норм у просторі мають полягати конвенція по морському праву 1982 р. [4] Український закон відтворює положення міжнародних угод. В основі вирішення питання лежать принципи територіальності та громадянства.

Державний кордон України визначається Конституцією, Законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Державний кордон на морі визначається по зовнішній межі територіального моря України. На судноплавних річках він визначається по середині головного фарватеру або тальвегу річки; на несудноплавних річках – по їх середині або по середині головного рукава річки; на озерах та інших водоймах – по прямій лінії, що з'єднує виходу державного кордону України до берегів озера або іншої водойми. Державний кордон України, що проходить по річці (ручаю), озеру чи іншій водоймі, не переміщується як при зміні обрису їх берегів або рівня води, так і при відхиленні русла річки (ручаю) в той чи інший бік.

У відповідності з конвенцією ООН по морському праву до територіального моря відноситься територія, що приналежить до берегів держави, 12 морських миль. До територіального моря України відносяться прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від ліній найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки. Географічні координати цих точок встановлюються Кабінетом Міністрів України. В окремих випадках інша ширина територіального моря України встановлюється міжнародними договорами, а при їх відсутності – загальновизнаними нормами міжнародного права.

Виокремлюють також об'єкти, що не є територією України, але на них поширюється юрисдикція України. До них відносяться континентальний шельф та виключна морська економічна зона. Обмеження застосування принципу територіальності має місце при вчиненні правопорушення у межах континентального шельфу та економічної зони.

Відповідно до закону України від 1999 року «Про морську економічну зону», [5] вона розташована в Чорному морі. Її розмежування відбулося згідно з укладанням міжнародних угод.

В умовах виключної морської економічної зони відповідальність за правопорушення настає за законами прибережної держави. В умовах відкритого моря за правопорушення на торговельному судні відповідальність настає за законами держави Прапора судна. При вчиненні правопорушення на воєнному кораблі, незалежно від місця його знаходження, відповідальність настає за законом держави, якій належить це судно.

Правовий режим заток, які використовуються для міжнародного судноплавства, регламентуються Конвенцією ООН по морському праву 1982 р., [4] або спеціальними конвенціями стосовно конкретної затоки. Так, конвенція про затоки 1936 р. була стосовно заток Босфору та Дарданелли. Правове регулювання режиму міжнародних каналів, які входять до складу прибережної держави, регламентуються внутрішньодержавним законодавством і нормами міжнародного права. Конвенція відносно забезпечення вільного плавання по Суецькому каналу 1888 р., Версальський мирний договір 1919 р. відносно Кільського каналу оголосили вільне плавання для воєнних та торговельних суден всіх держав. [6, с. 178] В основу дії правових норм у просторі мають полягати конвенція по морському праву 1982 р. Український закон відтворює положення міжнародних угод. В основі вирішення питання лежать принципи територіальності та громадянства.

Юридичні факти, які мають місце на території держави, підлягають юрисдикції цієї країни. Так, якщо правопорушення вчинене на іноземному торговельному судні, яке знаходиться в економічній зоні, то відповідальність настає по українському закону.

Конвенція ООН по морському праву 1982 р., [4] виходячи з пріоритету цього правила, встановлює обмеження у випадках вчинення правопорушення на іноземному судні, яке перебуває в економічній зоні іншої держави без заходу в його порти, а винний та потерпілий є громадянами прапора цього судна, то при застосуванні Закону діє пріоритет такої держави. За законами держави щодо приналежності

території несуть відповідальність всі громадяни, які вчинили правопорушення: громадяни України, іноземці, апатриди (особи без громадянства).

Законодавство України, у відповідності з міжнародною узгодженістю, розповсюджується на військові кораблі, незалежно від місця їх знаходження, а також на торговельні судна у випадку їх перебування у відкритому морі або територіальному морі Прапора судна.

При вчиненні правопорушення на торговельному судні настає відповідальність за законом держави прапора судна. При цьому, якщо правопорушення почато на судні у відкритому морі та закінчене у економічній зоні, то відповідальність настає за законом території держави.

Обмеження застосування принципу територіальності має місце при вчиненні правопорушення у межах економічної зони.

Необхідно також мати на увазі, що міжнародні угоди мають обмежену сферу відповідальності окремої категорії осіб, наприклад, обмеження у проведенні митного огляду в каюті капітана судна, створюють певні обмеження у притягненні особи до відповідальності за контрабанду.

В бланкетній диспозиції статей 249, 250 Кримінального кодексу український законодавець визначає відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів.[2] Така загальна вказівка на конкретні правопорушення не сприяє чіткому застосуванню цих статей. Особливо це стосується формулювання щодо визначення звіриноного та іншого водного добувного промислу.

Саме вказівка у кодексі на те, що кримінальне законодавство має своїм завданням правове забезпечення охорони довкілля (ст. 1 КК України), підкреслює його екологізацію та активний запобіжний характер. Це також відповідає сучасному значенню проблем ефективності охорони навколишнього природного середовища і сприяє забезпеченню єдності у підходах до криміналізації посягань у сфері екології. [2]

Висновки. Заслуговує уваги нормативна розробка місця рибальства у виключній морській економічній зоні.

Варто щодо визначення незаконного рибальства в міжнародно-правових нормах.

Щодо суверенного права прибережної держави з управління рибальством у виключній економічній морській зоні, Закон має містити визначення поняття живих ресурсів моря, яке може підлягати аутентичному тлумаченню.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 642, червень 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642-96-%D0%BF#Text>.
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 Ст. 141. Із наступними змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
4. Конвенція ООН по морському праву 1982 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmini-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-25-grudnya-1996-r-1548-223>.
5. Закон України від 1999 року «Про виключну (морську) економічну зону України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Шемякін О.М. Морське право: навч. посіб. Х.: Одісей. 2004. 384 с.